

Justitieombudsmannen
Per Lennerbrant**Initiativ angående handräckning av en 13-åring som omhändertagits med stöd av LVU**

Beslutet i korthet: En socialnämnd begärde hjälp (handräckning) av Polismyndigheten med att transportera en 13-årig flicka till ett av Statens institutionsstyrelsens särskilda ungdomshem. Transporten fördröjdes dels för att Polismyndigheten och socialtjänsten var oense om huruvida företrädare för socialnämnden skulle följa med vid transporten, dels för att det uppstod problem med att boka en flygresa. Först ca 17 timmar efter att flickan omhändertagits kunde transporten påbörjas med bil och efter drygt 10 timmars transport var hon framme vid ungdomshemmet.

Det som kommit fram i utredningen visar enligt JO på behovet av att myndigheter och andra som kan komma att behöva medverka vid en handräckning har väl utarbetade rutiner. Den som begärt handräckning behöver ha en beredskap för att det under hela dygnet kan uppkomma frågor som rör begäran. Vidare bör det finnas en förberedelse för att personal vid behov ska kunna närvara under transporten. JO uttalar att frågan om huruvida personal ska närvara vid transporten ska avgöras utifrån vad som är bäst för den unge.

Enligt JO bör det även rimligen kunna krävas att det finns en övergripande plan för hur transporten ska gå till och att det finns förutsättningar hos den som begärt handräckning att vid behov boka en resa. Det måste också finnas en förberedelse för att kunna återkalla begäran och genomföra transporten på egen hand, om det skulle visa sig att det inte finns ett behov av polisens särskilda befogenheter. En sådan flexibilitet är nödvändig för att undvika att en ung person i onödan transporteras av polis eller tas in i en arrest.

Den omhändertagna flickan var under viss tid placerad tillsammans med en polis i en tjänstebil som var parkerad i ett arrestintag. JO uttalar att ett arrestintag som regel är en olämplig miljö för en yngre person att vistas i. Av den anledningen bör utgångspunkten vara att personer under 15 år inte ska tas in i t.ex. förhörssrum eller något annat rum i en arrest i väntan på en transport.

1 Bakgrund

Under 2018 och 2019 hade JO:s Opcat-verksamhet¹ en tematisk inriktning mot transporter av frihetsberövade. I samband med det hämtade JO från Polismyndigheten in avvikelserapporter om handräckningstransporter. Av en rapport, som kom in till JO i juli 2019, framgick bl.a. att en polispatrull i Söderhamn den 5 juni kl. 21.05 påträffade en 13-årig flicka (i JO:s beslut benämnd som NN). Enligt en begäran om handräckning skulle hon föras till Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem Johannisberg (enheten i Boden) med stöd av 43 § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Av den anledningen omhändertogs NN av polispatrullen.

Någon timme efter omhändertagandet beslutade ett vakthavande befäl hos Polismyndigheten att transporten till Boden inte skulle utföras utan att personal från socialtjänsten medverkade. Ett stationsbefäl fick i uppdrag att se till att socialtjänsten ordnade transporten eller skickade med en tjänsteman i polisens transport. En tjänsteman hos socialjouren meddelade att hon ansåg att NN kunde transporteras utan deras medverkan. Jouren meddelade detta till Polismyndigheten kl. 3.00 den 6 juni 2019, och då var enligt Polismyndigheten ”den praktiska möjligheten” att transportera NN borta. Det träffades en överenskommelse om att socialtjänsten skulle återkomma till Polismyndigheten kl. 8.00 efter att ha undersökt vilka möjligheter som fanns att transportera NN till Boden.

Socialtjänsten meddelade den 6 juni 2019 Polismyndigheten att det inte var möjligt att boka en flygresa åt NN eftersom socialtjänstens kontokort inte fungerade. Socialtjänsten meddelade även att en tjänsteman inte kunde följa med under resan. Polismyndigheten försökte boka en flygresa, men kunde inte göra det eftersom flickan saknade identitetshandlingar.

I Polismyndighetens avvikelserapport konstateras bl.a. följande:

[NN] var frihetsberövad och bevakad av polispatrull i cirka 24 timmar. Transporten till Boden från Söderhamn hade tagit ungefär 7 timmar om den hade påbörjats omgående. Hade socialtjänsten haft beredskap för att kunna närvara hade transporten kunnat utföras omgående.

Eftersom [NN] satt i arrestlokal de första timmarna var tjänstgörande stationsbefäl tvungen att boka hotell för resterande vistelse. Detta med barnets bästa i åtanke. Kostnader för boende, mat som polispersonalens närvaro är svår att beräkna men uppenbart onödig. Transporten utfördes till slut av timanställda

---

¹ Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s konvention mot tortyr (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag.

arrestantvakter i civila kläder samt i civil polisbil med start kl. 14.00 6 juni, alltså dagen efter anträffandet av henne.

I en händelserapport som hämtats in från Polismyndigheten har det kl. 23.17 den 5 juni 2019 antecknats att socialtjänsten skulle ordna med ett tillfälligt boende dit flickan skulle föras, i första hand i Polisområde Gävleborg. Därefter har det antecknats att Polismyndigheten skulle ordna med transporten när socialtjänsten hade ordnat med det tillfälliga boendet. Klockan 00.33 den 6 juni har det antecknats följande:

Socialtjänsten [namn] ringer SB [stationsbefälet, JO:s anm.] Gävleborg och uppger att hon pratat med [sin chef] och Barnahus Gävleborg. [Chefen] uppger att bedömning är gjord gällande [NN] att hon kan transporteras utan soc närvaro. SB Gävleborg belyser och påminner om Socialstyrelsens egna riktlinjer om transporter av barn samt ett JO-utlåtande som kritiserat den här typen av transporter. Socialjouren uppger att bedömningen att transport kan utföras ändå står fast.

En polispatrull anlände med NN till ett hotell i Gävle kl. 03.26 den 6 juni 2019. Senare samma dag, kl. 12.12, befann sig flickan i ett uppehållsrum på polisstationen i Gävle. Klockan 16.58 skedde ett transportuppehåll på polisstationen i Sundsvall. NN lämnades hos SiS i Boden kl. 00.32 den 7 juni 2019.

2 Beslut om initiativ

Med anledning av det ovan redovisade beslutade jag att i ett särskilt ärende utreda Polismyndighetens, SiS och Arbetsmarknads- och socialnämnden i Söderhamns kommuns (vidare Socialnämnden) hantering av ärendet.

3 Utredning

Polismyndigheten, SiS och Socialnämnden uppmanades att yttra sig över vad som kommit fram i ärendet.

3.1 Polismyndigheten

I sitt remissvar skulle Polismyndigheten besvara följande frågor:

1. Vilken möjlighet har Polismyndigheten att kräva att tjänstemän från socialtjänsten ska medverka vid en transport av barn?
2. På vilken plats i polishuset placerades NN innan hon fördes till ett hotell i Gävle för övernattning?
3. På vilken plats i polishuset placerades NN i samband med uppehållet i Sundsvall? Skedde det några ytterligare uppehåll/pauser under transporten till Boden?
4. Hade Polismyndigheten någon kontakt med SiS för att utreda vilken möjlighet myndigheten hade att dels utföra transporten, dels ordna med ett tillfälligt boende?
5. Är de arrestvakter som utförde transporten anställda av Polismyndigheten eller hade de ett förordnande enligt 23 a § polislagen? Om arrestvakterna

hade ett förordnande vilka uppgifter avsåg detta? Har arrestvakterna någon särskild utbildning för att genomföra transporter?

I Polismyndighetens remissvar, som kom in till JO den 11 september 2020, redovisades följande bakgrund:

Berörda befattningshavare har yttrat sig och tillsammans med övrig utredning har i huvuddrag följande framkommit.

NN omhändertogs den 5 februari 2019 för vård enligt 3 § LVU. Den 2 juni 2019 efterlystes NN som avviken från vården. Med anledning av avvikelsen erhöll Polismyndigheten en begäran om handräckning från socialtjänsten i Söderhamn den 4 juni 2019. Polismyndigheten biföll begäran samma dag. Kommissarie [AA], som var den polis som biföll begäran, har uppgett att han inte kan minnas denna specifika handräckningsbegäran och kan därför inte lämna några närmare upplysningar om beredningen av den. Han uppger dock att generellt sett så bifaller han en begäran om den är korrekt och formellt utfärdad av begärande myndighet. Han har vidare angett att när det gäller yngre barn, särskilt de som är under 15 år, brukar han framföra önskemål om att socialtjänstemän ska medfölja vid transporten. [AA] anger att ett sådant ställningstagande bör göras senast i samband med att barnet/ungdomen anträffas.

I detta fall innebar begäran att NN skulle föras till Statens institutionsstyrelses, SiS, särskilda ungdomshem Sävastgården i Boden, med stöd av 43 § första stycket 2 LVU. Av begäran framgick såväl ordinarie telefonnummer som journalnummer till ungdomshemmet.

Den 5 juni 2019 kl. 21:05 påträffade en polispatrull NN i centrala Söderhamn. Av händelserapporten avseende ingripandet framkommer bland annat följande efter det att NN påträffades av patrull.

- Omkring kl. 23.15 ger vakthavande befäl direktiv till tjänstgörande stationsbefäl, innebärande att NN inte ska transporteras i målad bil med uniformerad personal, att socialtjänsten ska ordna ett tillfälligt boende inom regionen Mitt, företrädesvis Polisområde Gävleborg och att polisen när tillfälligt boende är ordnat ska föra NN dit. Någon transport till Boden ska inte genomföras med tanke på NN:s låga ålder.
- Stationsbefälet är ca kl. 23.50 i kontakt med socialtjänsten och förmedlar vakthavandes krav på att socialtjänsten ska närvara vid transport.
- Kl. 00.33 meddelar socialtjänsten att NN kan transporteras utan deras närvaro och att deras beslut står fast trots invändningar från stationsbefälet.
- Stationsbefälet konstaterar ca kl. 00.57 att bemanningen i lokalpolisområde Hälsingland är låg under natten.
- Vid kl. 00.15 noteras att det efterföljande dag finns flyg från Arlanda till Luleå, en flygsträcka på en och halv timma. Detta meddelas socialtjänsten som uppger att de inte har rutiner för flygresor men att de ska utvärdera vilka möjligheter som finns och återkomma på morgonen ca kl. 08.00–09.00. Socialtjänsten framför att prognosen för att en flygresa ska bli av är låg och att det sannolikt ändå kommer att bli polisen som får köra NN till Boden. Socialtjänstens bedömning står fortfarande fast.
- Kl. 01.32 beslutas att NN ska tas till hotell för att få vila tillsammans med patrull i väntan på att socialtjänsten ska återkomma med besked gällande flygresa. Samtidigt antecknas att om transporten kommer att genomföras medelst bil ska detta ske med utvilad personal som kan utföra en säker transport.
- Kl. 03.26 antecknas att patrullen som är med NN på hotellet ska vara kvar där till de bli avlösta av dagpatrull.

- Vid kl. 06.32 informerar stationsbefälet gruppchef och yttre befäl om situationen. De ska försöka få patrullen på hotellet avlöst av annan patrull.
- Socialtjänsten kontaktas kl. 08.09 av stationsbefälet för att de snarast ska återkomma med besked om socialtjänsten eller Polismyndigheten ska boka flygbiljetter.
- Vid kl. 08.29 noteras att vakter från Sandviken ska byta om till civila kläder och åka till hotellet snarast för att byta av patrull.
- Kl. 08.29 antecknas att socialjouren har återkopplat att de ska försöka boka flygbiljetter för transporten av NN Stationsbefälet noterar samtidigt att om det inte kommer att lösa sig med biljetter så kommer vakterna att transportera NN i bil.
- Vid kl. 10.59 noteras att socialtjänsten inte har kunnat boka flyga eftersom deras kort inte går att boka med.
- Kl. 11.00 ringer stationsbefälet Polismyndighetens resebokningsbolag för bokning av flyg.
- Resebolaget återkommer kl. 11.30 och uppger att bokning inte går att genomföra eftersom de inte har identitetshandlingar på NN.
- Samtidigt, kl. 11.30, antecknas att socialtjänsten har kontrollerat om det finns något hem närmare än Boden men att det inte gör det. Socialtjänsten anger också att SiS inte har befogenhet att möta upp patrullen.
- Kl. 11.42 noteras att timanställda vakter har kontaktats för transport.
- Vid 12.12 framgår att två timanställda kommer att anlända till polisstationen ungefär en timma senare och att de kommer att ta transporten. NN befinner sig då i ett uppehållsrum på polisstationen i Gävle.
- Kl. 16.58 antecknas att patrullen gör ett stopp på polisstationen i Sundsvall.
- Kl. 00.32 den 7 juni 2019 noteras att NN är avlämnad i Boden.

Utöver vad som framgår av händelserapporten enligt ovan så har vakthavande befäl, [BB], angett bland annat följande i sitt yttrande. När han blev informerad om att ett barn anträffats som skulle handräckas till Boden så beslutade han att transporten skulle genomföras men att det skulle undvikas att barnet transporterades så långt i fordon. Han gav därför stationsbefälet följande direktiv.

- Socialtjänsten som har fullständigt vårdansvar för den unga flickan ska i första hand tillfälligt placera flickan till ett vårdhem inom region Mitt. Detta för att transportsträckan ska minimeras.
- Socialtjänsten ska skicka med en tjänsteman under transporten för att helt fullt omhänderta vården av den unga flickan.
- Om det inte går att tillfälligt placera den unga flickan ska transport ske med flyg och socialtjänsten hanterar bokning av biljetter.
- Digital begäran av transport till NTE [Kriminalvårdens nationella transportenhet] ska skickas. Kontroll om de har möjlighet att genomföra transport i närtid.

Stationsbefäl, Inspektör [CC], har i sitt yttrande närmare motiverat att bokning av hotell för NN gjordes med hänsyn till barnets bästa men också för att han ansåg att det ur ett arbetsmiljö- och säkerhetsperspektiv var uteslutet att låta den då tjänstgörande patrullen, som i det skedet redan hade varit i tjänst i flera timmar, påbörja den sju timmar långa transporten.

Närmare uppgifter som har framkommit i yttranden redogörs för nedan i den utsträckning de är av relevans för de frågor JO har ställt i sin remiss.

Under rubriken Rättslig reglering har Polismyndigheten redovisat följande:

Artikel 3 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) slår fast att vid alla åtgärder och beslut som rör barn ska vad som bedöms vara barnets bästa beaktas i första hand.

Av 8 § första stycket förvaltningslagen (2017:900) framgår att en myndighet inom sitt verksamhetsområde ska samverka med andra myndigheter.

Av 2 § 5 polislagen (1984:387) framgår att det till Polismyndighetens uppgifter hör att fullgöra den verksamhet som ankommer på Polismyndigheten enligt särskilda bestämmelser.

Av 43 § första stycket 2 LVU framgår att Polismyndigheten ska lämna hjälp för att på begäran av socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag.

En begäran till Polismyndigheten får göras endast om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter som anges i 10 och 10 a §§ polislagen behöver tillgripas, eller det annars finns synnerliga skäl. (Se 43 § första stycket 2 och andra stycket LVU.)

Hjälp från polisen ska bara begäras när det finns goda skäl att anta att polisens särskilda befogenheter enligt polislagen behövs. Det är den begärande myndigheten som gör bedömningen av om det finns förutsättningar att begära hjälp. Begäran om hjälp kan t.ex. göras om det finns någon särskild omständighet som ger anledning att befara att den unge kommer att sätta sig till motvärn eller att den unge har avvikit från vård- eller ungdomshem.

Polismyndigheten ska enbart pröva om de formella förutsättningarna för handräckning är uppfyllda, t.ex. att uppdragsgivaren är behörig och att begäran har stöd i lag. En handräckning kan i princip inte nekas med hänvisning till resursbrist eller liknande. Det betyder också att en handräckning inte kan avslutas och lämnas åter till den beställande myndigheten om personen som ska transporteras är lugn och medverkar frivilligt när polisen ska påbörja transporten. (Se prop. 2016/17:57 s. 45, 74 f. och 77).

Om polismyndigheten anser att behovet eller lämpligheten av den begärda åtgärden kan ifrågasättas, är det lämpligt att den myndighet som har gjort framställningen uppmärksammas på detta så att frågan kan tas upp till omprövning där (se JO 1981/82 s. 172, särskilt s. 183, JO:s beslut den 8 februari 2010, dnr 3134-2009, och JO:s beslut den 3 april 2014, dnr 1537-2013).

JO har i tidigare beslut framhållit att ett handräckningsuppdrag ska behandlas med förtur och att det är Polismyndigheten som ansvarar för att en handräckning kan genomföras utan onödigt dröjsmål (se JO:s beslut den 28 november 2003, dnr 1079-2002, och den 2 september 2016, dnr 3687-2015).

Angående medföljande person från beställande myndighet anförde regeringen följande i förarbetena till 43 § LVU, prop. 2016/17:57 s. 47 ff.

Regeringen delar utredningens uppfattning att det är angeläget att den beställande myndigheten medverkar vid handräckningen för att tillgodose den enskildes behov av stöd och vård under transporten. Sådan medverkan bör dock framför allt ske genom att beställaren inför transporten ger transportledaren relevant information om den som ska transporteras så att en planering av transporten kan ske. [...] den enskildes särskilda behov [måste] göras kända redan innan transporten genomförs. Medföljande personal kan därför inte ersätta det nödvändiga informationsutbytet inför transporten.

I SOU 2011:17, Transporter av frihetsberövade, s. 397 uttrycks det att behovet av medverkan ter sig särskilt stort vid handräckningar avseende minderåriga personer enligt LVU. Typiskt sett är behovet större ju yngre personen är.

JO har i ett flertal beslut uttalat sig angående socialnämndens närvaro vid handräckning enligt 43 § LVU, se bland annat JO 1999/00 s. 270. Där uppges att socialnämnden har kvar det övergripande ansvaret för att åtgärderna vid en

handräckning genomförs på ett lämpligt sätt och att företrädare för socialnämnden bör vara närvarande vid själva handräckningen och den efterföljande transporten av den unge.

I beslutet JO 1981/82 s. 172, som har ansetts ha tillämpning även för LVU, anför JO bland annat följande angående transport av en avviken 12-årigt barn (s. 181 ff.).

När det är fråga om barn och unga som har avvikit från hem eller institution, där de enligt nämndens bestämmande skall vistas, ställer sig saken delvis annorlunda. I dessa fall är polismyndighetens medverkan oftare påkallad för att efterforska den avviken men också för att återföra honom till det hem varifrån han har avvikit. Det står emellertid klart att inte heller i dessa fall får handräckning påkallas som en rutinåtgärd. Nämnden eller den som i nämndens ställe får besluta om handräckning skall noggrant pröva om det finns behov av handräckning eller om den unge kan omhändertaras och återföras på annat sätt. Det ankommer således i första hand på nämnden att ta ansvaret för att de åtgärder som har beslutats med stöd av barnavårdslagen också kommer till stånd. Nämnden kan inte på polisen överföra de uppgifter för vilka nämnden själv bär ansvaret. Kan det antas att barnet eller den unge kan återföras till hemmet utan att de särskilda tvångsbefogenheter som handräckningsförfarandet innefattar behövs, åvilar ansvaret för återförandet nämnden. Det torde t.ex. som regel inte finnas behov av att med polis återföra en 12-årig flicka som har avvikit från ett fosterhem för att besöka sina biologiska föräldrar.

Vad jag har sagt nu innebär således att nämnden inte under hänvisning till de praktiska svårigheter som kan möta i de fall barnet eller den unge anträffas långt från hemorten kan vidhålla en begäran om polishandräckning. Hämtningen skall alltid vara påkallad av hänsyn till befarat behov av särskilda tvångsmedel för åtgärdens genomförande. Kan det antas att återförandet kan ske utan anlitande av polis faller ansvaret för transporten på socialnämnden ensam. Det får anses ankomma på socialförvaltningarna att finna sådana former för sitt arbete att återförandet i fall som detta kan genomföras så smidigt som möjligt. Givetvis får polismyndigheten ej heller anlitas för att ett sådant förfarande är kostnadsfritt för nämnden medan återförandet i nämndens regi medför utgifter för nämnden. [...]

I fråga om Polismyndighetens kvarhållningsrätt anförde JO vidare i samma beslut.

Rätten till kvarhållande bestäms av ändamålet med handräckningen. Har ett barn gripits sent en kväll och skall barnet föras till en avlägsen ort, bör barnet kunna hållas kvar hos polisen under natten till dess resan kan påbörjas påföljande dag. Vad som har sagts nu har avseende på vad som rimligen kan krävas av polismyndigheten, men innefattar inget ställningstagande i fråga om socialförvaltningens skyldighet att sörja för att den unge kan beredas fortsatt vård.

Av 43 c § LVU framgår att den unge får tas i förvar, om det är nödvändigt för att en transport enligt 43 § ska kunna genomföras. Den som är under femton år får dock inte tas i förvar. I förarbetena till bestämmelsen förtydligas att med förvar i det här sammanhanget menas insättning i arrest eller annan inlåsning. Vidare framgår av förarbetena att det vanliga är att förvar sker i polisarrest eller häkte. Behov av förvarsplacering i samband med handräckning kan uppstå i avvaktan på transport sedan ett frihetsberövande verkställts. Det kan också uppkomma ett sådant behov när det måste göras uppehåll för övernattningar, måltider eller andra avbrott i en redan påbörjad transport. Det nämns också att möjligheten att ta någon i förvar bör tillämpas med återhållsamhet. Polismyndigheten respektive Kriminalvården ska beakta den proportionalitetsprincip som kommer till uttryck bl.a. i 8 § polislagen. Avseende personer som är under 15 år råder dock, så som framgår av bestämmelsen, ett uttryckligt förbud mot förvarstagande. Är personen

under 15 år framgår det av förarbetena att en sådan person istället får bli föremål för särskilda transportarrangemang. Vad ”särskilda transportarrangemang” innebär är inget som berörs närmare i förarbetena.

JO har i beslut JO 2019/20 s. 320 uttalat att även om det inte är Polismyndighetens sak att ta ställning till behovet av en handräckning är omständigheterna ibland sådana att polisen av resursskäl tvingas att prioritera andra arbetsuppgifter före en begäran om handräckning. Ett handräckningsärende ska som nämnts ovan emellertid hanteras med förtur. Detta gäller oavsett om Polismyndigheten i det enskilda fallet gör bedömningen att begäran om handräckning är akut eller inte.

Under rubriken Polismyndighetens bedömning har myndigheten redovisat följande:

Polismyndigheten besvarar inledningsvis de av JO ställda frågorna 1–5.

1. Vilken möjlighet har Polismyndigheten att kräva att tjänstemän från socialtjänsten ska medverka vid en transport av barn?

Polismyndigheten anser att en företrädare för socialnämnden som utgångspunkt bör närvara vid en transport av ett barn till en avlägsen ort under nattetid, särskilt om barnet är under 15 år (se bl.a. prop. 2016/17:57 s. 47 ff och SOU 2011:17 s. 397). Det är därför lämpligt att Polismyndigheten i samband med mottagandet av en handräckningsbegäran, av vilken det framgår att det kan bli aktuellt med en sådan transport, uppmärksammar socialtjänsten om behovet av medverkan, såvida det inte redan framgår av begäran eller av andra omständigheter att medverkan är avsedd. För det fall att den frågan inte hanteras i det skedet bör Polismyndigheten lyfta frågan senast inför verkställigheten. Om det efter det att verkställigheten påbörjats står klart att transporten kan genomföras utan att polisens särskilda befogenheter enligt polislagen behövs, är det också lämpligt att uppmärksamma socialtjänsten på det och bereda socialtjänsten möjligheten att medverka vid eller helt överta transporten. Som framgått ovan ligger det emellertid på socialtjänsten att slutligt avgöra frågan om medverkan.

2. På vilken plats i polishuset placeras NN innan hon fördes till ett hotell i Gävle för övernattnig?

Inspektör [DD], gruppchef IGV, har i sitt yttrande uppgett att när patrullen anlät till polisstationen i Söderhamn så satt hon och NN bak i polisbilen som var parkerad i arrestintaget i avvaktan på närmare direktiv. Eftersom det inte kunde hittas någon lösning med transport och då NN hade försökt fly från patrullen vid anträffandet och därmed ansågs flyktbenägen blev de sittande i bilen. [DD] samtalande under tiden med NN. NN fick ringa och prata med sin pappa enligt önskemål. NN erbjöds vid flera tillfällen något att äta men NN ville varken ha något att äta eller dricka.

[DD] och hennes kollega blev avlösta av en annan patrull varav bland andra polisassistent [EE]. Han har uppgett i sitt yttrande att de transporterade NN till hotellet i Gävle. Under den transporten sov NN i baksätet på polisbilen.

3. På vilken plats i polishuset placeras NN i samband med uppehållet i Sundsvall? Skedde det några ytterligare uppehåll/pauser under transporten till Boden?

Innan transporten påbörjades intog NN lunch i polishuset i Gävle. Lunchen intogs i ett uppehållsrum på stationen.

Arrestantvakt [FF], som var en av de två polisanställda arrestvakterna som genomförde transporten, har i sitt yttrande uppgett att NN under uppehållet i Sundsvall intog mat tillsammans med transportpersonalen i ett upplåst förhörssrum i Sundsvalls polisarrest. Nästa uppehåll gjordes på polishuset i Umeå. Stoppet gjordes för ett snabbt toalettbesök.

4. Hade Polismyndigheten någon kontakt med SiS för att utreda vilken möjlighet myndigheten hade att dels utföra transporten, dels anordna med ett tillfälligt boende.

Stationsbefäl, inspektör [GG], har i sitt yttrande lämnat följande svar på frågan.

Under natten fick en polispatrull i uppdrag av mig att kontakta SiS med anledningen av transportfrågan. Patrullen fick ett negativt besked om den saken. Anledningen kommer jag inte ihåg idag. Det framgår vidare i händelserapporten att ny kontakt tagits dagtid med SiS. Vid 11-tiden meddelar socialjournen att SiS meddelar att de inte har befogenhet att hjälpa till med transporten.

5. Är de arrestvakter som utförde transporten anställda av Polismyndigheten eller hade de ett förordnande enligt 23 a § polislagen? Om arrestvakterna hade ett förordnande vilka uppgifter avsåg detta? Har arrestvakterna särskild utbildning för att genomföra transporter?

De arrestvakter som utförde transporten var anställda av Polismyndigheten. Arrestantvakt [FF] har lämnat följande redogörelse. Arrestvakterna genomför utbildning för att utföra transporter, bl.a. för handräckningar med stöd av LVU.

Att arrestvakter genomgår utbildning för olika sorters transporter har även bekräftats av [GG], tf. ämnesansvarig ordningsvaktutbildning, sektionen för fort- och vidareutbildning, samordnare för ordningsvaktutbildning Region Mitt.

Under rubriken Avslutande synpunkter har Polismyndigheten lämnat följande uppgifter:

Mot bakgrund av att NN var 13 år, att NN påträffades sent på kvällen och att NN skulle transporteras en längre sträcka har Polismyndigheten förståelse för att vakthavande befäl och stationsbefäl initierade en dialog med socialtjänsten för att se över alternativen till en direkt transport av barnet (se svar på fråga nr 1 ovan). Polismyndigheten konstaterar dock att socialtjänsten i ett relativt tidigt skede lämnade besked om att de inte skulle närvara vid transporten samt att de inte fann sannolikt att transporten skulle gå att ordna på annat sätt än genom Polismyndighetens försorg. Enligt Polismyndigheten ger emellertid utredningen inte tillräckligt underlag för att bedöma om det hade varit lämpligare att påbörja transporten omgående. Det är inte självklart att det hade varit för barnets bästa med en direkt transport under natten. Vila med möjlighet till god nattsömn på hotell kan i det läget ha varit till NN:s bästa och väga tyngre än Polismyndighetens ansvar att genomföra transporten utan onödigt dröjsmål (jfr JO 1981/82 s. 172).

Av utredningen har det också framkommit att stationsbefälet ansåg att omständigheterna motiverade att det var lämpligt att avvakta med transporten med hänsyn till arbetsmiljö- och säkerhetsskäl. Polismyndigheten anser att utredningen även i den delen inte ger tillräckligt underlag för någon närmare bedömning av den frågan. Sådana omständigheter torde dock kunna beaktas vid verkställighet av en transport såvida inte barnets bästa åsidosätts.

I avvaktan på beslut om transportens verkställighet hölls NN kvar av Polismyndigheten. Det står klart att ett barn under 15 år inte får tas i förvar. Polismyndigheten anser att det är beklagligt att NN under vissa stunder har behövt uppehålla sig på arrestintag, uppehålls- och förhørsrum, visserligen olåsta sådana utrymmen och tillsammans med personal, men det är likväl inte önskvärt. Utifrån de rådande omständigheterna har Polismyndigheten dock förståelse för att dessa utrymmen har kommit att användas då alternativen vid en sådan här transport inte är givna.

Förutsättningarna, med ett ungt barn, en lång färdsträcka och att handräckningen skulle kunna behöva verkställas vilken tid på dygnet som helst, var omständigheter som var kända redan då socialtjänsten framställde sin begäran. Det hade förstås varit önskvärt att de eventuella frågetecken som var förenade

med transporten av det unga barnet hade lyfts redan vid mottaganden av begäran. Måhända hade det vid en dialog i det skedet (eller senare; se svar på fråga nr 1 ovan) visat sig att det hade räckt med att Polismyndigheten hade varit behjälplig med att omhänderta NN men att ansvaret för transport av NN till SiS-hemmet hade lämnats över och ombesörjts av socialtjänsten själva (jfr. JO 1981/82 s. 172).

3.2 Statens institutionsstyrelse

I sitt remissvar skulle SiS besvara följande frågor:

1. Hade SiS någon kontakt med Polismyndigheten eller socialtjänsten angående transporten av NN? Om ja, vad avhandlades vid denna kontakt?
2. Hade SiS någon möjlighet att transportera NN hela eller delar av sträckan Gävle–Boden?
3. Hade SiS någon möjlighet att ordna med ett tillfälligt boende för NN i väntan på en transport till Boden?

Av SiS remissvar, som kom in till JO den 29 juni 2020, framgår under rubriken Rättslig reglering m.m. följande:

Barnets bästa

Enligt artikel 3.1 i barnkonventionen ska vid alla åtgärder som rör barn i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

Principen om barnets bästa finns även i 1 § femte stycket LVU. Där det anges att vad som är bäst för den unge ska vara avgörande vid alla beslut enligt lagen.

Begäran om handräckning

I 43 § första stycket 2 LVU anges att Polismyndigheten eller, om det gäller en transport av någon som vårdas i ett sådant särskilt ungdomshem, Kriminalvården ska lämna hjälp för att på begäran av socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av LVU.

En sådan begäran får göras endast om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter som anges i 10 och 10 a §§ polislagen (1984:387) eller, om det gäller en transport som utförs av Kriminalvården, 4 kap. 4 § och 10 § första stycket häkteslagen (2010:611) behöver tillgripas, eller det annars finns synnerliga skäl.

Det är inte ett krav enligt LVU att personal från den beställande myndigheten följer med under en transport även om det många gånger är betydelsefull från vårdsynpunkt (jfr prop. 2016/17:57 s. 47). JO har tidigare uttalat att socialnämnden ansvarar för den unge även när biträde begärts och har kvar det övergripande ansvaret för att åtgärderna genomförs på ett lämpligt sätt. Socialtjänsten bör därför enligt JO normalt vara närvarande vid själva handräckningen och den efterföljande transporten av den unge (JO 1999/00 s. 270, jfr också JO 1989/90 s. 248).

Förvar under transport

Av 43 b § LVU framgår att den unge får tas i förvar, om det är nödvändigt för att en transport enligt 43 § ska kunna genomföras. Den som är under femton år får dock inte tas i förvar.

Med förvar avses i detta sammanhang insättning i arrest eller annan inlåsning. Det vanliga är att förvar sker i polisarrest eller häkten. Behov av förvarsplacering i samband med handräckning kan uppstå i avvaktan på transport sedan ett frihetsberövande verkställts. Det kan också uppkomma ett sådant behov när det

måsta göras uppehåll för övernattnig, måltider eller andra avbrott i en redan påbörjad transport (prop. 2016/17:57 s. 57).

Under rubriken *Inhämtat yttrande från berörda befattningshavare* har SiS lämnat följande uppgifter:

Institutionschefen vid Johannisberg har i huvudsak uppgett följande.

Institutionschefen kan inte hitta något vare sig i journalen eller vid samtal med föreståndaren eller behandlingssekreteraren på aktuella avdelning som tyder på att SiS ungdomshem Johannisberg skulle ha fått en förfrågan om att hjälpa till med transporten eller om hjälp med övernattnig på en annan institution. Institutionen är nästan aldrig involverad i en ungdoms inställesresa. Någon enstaka gång kan de dock få en förfrågan antingen från Polismyndigheten, Kriminalvården eller socialtjänsten om att hjälpa till med övernattnig inför en transport. I det här aktuella fallet har det, enligt tillgängliga uppgifter, inte kommit någon sådan förfrågan. Det mest logiska i detta fall hade varit att ungdomen i avvaktan på transport till Boden och Sävastgården skulle ha övernattnat på SiS ungdomshem Vemyra i Sollefteå. Hade institutionen fått en förfråga hade de kontakt Vemyra och förmedlat svaret till socialtjänsten.

Placeringschefen har i huvudsak uppgett följande.

Den 3 juni 2019 kl. 16.58 inkom en ansökan om akutplats från Söderhamns kommun till placeringsenheten där kommunen specifikt ansökte om en akutplats på avdelning Sävastgården vid SiS ungdomshem Johannisberg.

Tisdagen den 4 juni kontaktade en placeringshandläggare ansvarig socialsekreterare vid Söderhamns kommun och erbjöd en akutplats enligt socialtjänstens önskemål på Sävastgården. Handläggaren hos socialtjänsten tackade samma dag ja till anvisad plats.

Enligt placeringsenhetens beredskapsrapport från den 5 och 6 juni finns ingen notering om att någon från vare sig polisen eller socialtjänsten kontaktat enhetens beredskap för att undersöka möjligheterna till övernattningsplats i avvaktan på fortsatt transport till Sävastgården.

Under rubriken *SiS bedömning* har myndigheten lämnat följande uppgifter:

Barnets bästa ska vara avgörande vid alla åtgärder som rör barn. Vilken åtgärd som med hänsyn till principen om barnets bästa ska vidtas i en situation som den aktuella, dvs. om transporten ska genomföras direkt eller om övernattnig ska ordnas går inte att uttala sig om med mindre än att alla alternativ är kända. Detsamma gäller frågan om personal från socialtjänsten borde närvara vid transporten av den unge. Omständigheter som barnets ålder, vilken tillfällig övernattnig som finns tillgänglig, hur lång transporten som ska utföras är och om uppehåll i transporten måste göras är avgörande för bedömningen. En bedömning i det enskilda fallet måste göras och barnets bästa ska vara avgörande i den bedömningen.

1. Hade SiS någon kontakt med Polismyndigheten eller socialtjänsten angående transporten av NN?

Som framgår ovan av behörig befattningshavares redogörelser har SiS ingen dokumentation som visar att vare sig Polismyndigheten eller socialtjänsten tog kontakt med SiS angående transporten av NN.

2. Hade SiS någon möjlighet att transportera NN hela eller delar av sträckan Gävle-Boden?

Då SiS inte har fått någon förfrågan går det inte att besvara frågan om SiS vid det aktuella tillfället hade praktisk möjlighet att ordna med någon transport.

SiS vill i sammanhanget framhålla att det är socialnämnden som ansvarar för att genomföra vård med stöd av LVU. Någon skyldighet för SiS att transportera en ungdom som ska tas in vid ett ungdomshem finns inte.

JO har tidigare uttalat sig om att socialnämndens övergripande ansvar för genomförandet av beslut om LVU kvarstår även sedan polishandräckning har begärts. Bl.a. har JO uttalat nämnden inte kan befria sig från ansvaret för barnets eller den unges vård genom en begäran om handräckning och att nämndens övergripande ansvar kvarstår hela tiden (se t.ex. JO 1989/90 s. 248 och JO 1981/82 s. 172 samt JO:s beslut den 17 januari 2020, dnr 3760-2018).

Socialnämnden kan begära hjälp av Polismyndigheten att verkställa beslut om vård eller omedelbart omhändertagande enligt LVU om det kan befaras att åtgärden inte utförs utan att Polismyndighetens särskilda befogenheter krävs. Då socialnämnden har begärt hjälp av Polismyndigheten måste utgångspunkten vara att socialnämnden har bedömt att Polismyndighetens befogenheter krävdes för att omhänderta och föra NN till Sävestgården.

3. Hade SiS någon möjlighet att ordna med tillfälligt boende för NN i väntan på en transport till Boden?

Då SiS inte fick någon förfrågan om att ordna med en övernattningsplats för NN går det inte med säkerhet att besvara frågan om någon sådan hade gått att ordna den aktuella natten.

Om Polismyndigheten eller socialtjänsten hade vänt sig till SiS för hjälp med att ta emot för övernattningsplats hade, som institutionschefen framför, sannolikt en kontakt tagits med SiS ungdomshem Vemyra för kontroll av om det fanns några möjligheter till övernattningsplats.

När det gäller frågan om transportuppehåll har SiS den 26 maj 2020 som svar på Kriminalvårdens remiss av nya föreskrifter och allmänna råd om transporter av frihetsberövade personer bland annat framfört följande.

SiS ser det som särskilt positivt att de nya föreskrifterna och allmänna råden så tydligt speglar och avser att motsvara vad som följer av andra föreskrifter, förarbeten och JO-uttalanden på området. Detta är tydligt när det gäller den restriktivitet som ska gälla när det gäller placering i häkte eller motsvarande lokaler under transportuppehåll, särskilt vad gäller barn. Restriktiviteten grundas bl.a. på det egentligen självklara att frihetsberövanden med stöd av de olika lagarna om tvångsvård primärt syftar just till att bereda vård. Det innebär att den frihetsberövade i största möjliga utsträckning ska vara placerad hos vårdgivaren och att den tid som hen tillbringar under transport i annan placering ska vara så kort som möjligt.

I dag har SiS inga platser som är särskilt inrättade för övernattningsplats eller andra transportuppehåll. För att myndigheten bättre ska leva upp till ovan angivna krav planeras därför en kartläggning och översyn av SiS möjligheter att tillhandahålla sådana platser.

3.3 Socialnämnden

I sitt remissvar skulle Socialnämnden besvara följande frågor:

1. Vilka överväganden låg bakom bedömningen att en tjänsteman från socialtjänsten inte skulle medverka vid transporten av NN? Förekommer det att tjänstemän medverkar vid sådana transporter?
2. Hade socialtjänsten någon kontakt med SiS för att utreda vilken möjlighet myndigheten hade att dels utföra transporten, dels ordna med ett tillfälligt boende för NN i väntan på en transport till Boden?
3. Hade socialtjänsten någon möjlighet att ordna med ett tillfälligt boende åt NN i väntan på en transport till Boden?

I ett yttrande, som kom in till JO den 1 juni 2020, har Socialnämnden uppgett att den ser allvarligt på den aktuella händelsen och har påbörjat en dialog med den länsövergripande socialjouren för samtal kring hur arbetet med polishandräckningar kan förbättras. Vidare antog nämnden ett yttrande som upprättats av Arbetsmarknads- och socialförvaltningen i Söderhamns kommun. Av yttrandet framgår bl.a. följande:

Vilka överväganden låg bakom bedömningen att en tjänsteman från socialtjänsten inte skulle medverka vid transporten av NN? Förekommer det att tjänstemän medverkar vid sådana transporter?

Den aktuella händelsen har hanterats av socialjouren i Gävleborg. I dokumentation framgår att en bedömning har gjorts, det framgår inga skäl för bedömningen i underlaget, se bilaga [*utelämnad här, JO:s anm.*].

Det förekommer att tjänstemän från socialtjänsten i Söderhamn medverkar vid sådana transporter när resan inleds under ”kontorstid”. Under kvällar och helger finns ett avtal om en länsövergripande socialjour. Socialjouren meddelade 2020-04-30 att de inte har möjlighet att delta vid den här typen av transporter. Detta är något som socialtjänsten i Söderhamn behöver åtgärda då socialnämnden även under pågående polishandräckning har det övergripande ansvaret för att transporten sker på ett lämpligt sätt.

Hade socialtjänsten någon kontakt med SiS för att utreda vilken möjlighet myndigheten hade att dels utföra transporten av NN, dels ordna med ett tillfälligt boende för NN i väntan på en transport till Boden?

I dokumentationen från den aktuella händelsen framgår det inte att socialtjänsten/socialjouren haft någon kontakt med SiS Boden utifrån ovan frågeställningar. En anledning kan vara att det rörde sig om en ”ny placering”, dvs. inte avviken ungdom som tidigare varit placerad på SiS.

Hade socialtjänsten möjlighet att ordna med ett tillfälligt boende åt NN i väntan på transport till Boden?

Det framgår inte av dokumentationen att en sådan lösning har diskuterats. Det finns möjlighet för socialtjänsten att, med närvarande polis ordna boende under transport. Att fatta beslut om annan placeringsform i väntan på transport var inte möjligt då risken för att den unge då skulle ha avvikit var hög.

4 Bedömning

Som nämnts inledningsvis hade JO:s Opcat-verksamhet 2018 och 2019 en tematisk inriktning mot inrikestransporter av frihetsberövade personer. En begäran om handräckning innebär att t.ex. en myndighet eller en socialnämnd vänder sig till antingen Polismyndigheten eller Kriminalvården för att få hjälp med att utföra en transport. En förutsättning för att myndigheterna ska kunna utföra handräckningen på ett ändamålsenligt sätt är att den beställande myndigheten eller nämnden bistår med bl.a. relevant information om den person som ska transporteras. Handräckningen av NN visar på vikten av att de myndigheter och andra som kan komma att behöva medverka vid en sådan åtgärd har väl utarbetade rutiner.

Som Polismyndigheten och SiS framhållit i sina remissvar ska man vid alla åtgärder och beslut som rör barn i första hand beakta vad som bedöms vara

barnets bästa.² Det övergripande syftet med det här initiativet har varit att utreda om det finns åtgärder som kan vidtas för att förbättra förutsättningarna för bl.a. samverkan vid handräckningar, och därmed förebygga att barn och unga råkar illa ut.

4.1 Förutsättningarna för att begära en handräckning

Polismyndigheten och SiS har i sina remissvar redogjort för de bestämmelser som reglerar Polismyndighetens skyldighet att på begäran av bl.a. en socialnämnd lämna hjälp för att genomföra ett beslut om LVU eller ett omhändertagande enligt samma lag. Det har alltså redan framkommit i remissvaren, men jag vill ändå understryka att en sådan begäran endast får göras om 1) det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan de särskilda befogenheter som anges i 10 § (polismans rätt att använda våld) och 10 a § (polismans rätt att använda fängsel) polislagen, eller 2) det annars finns synnerliga skäl.³ I förarbetena anges att synnerliga skäl avser exempelvis en situation där det finns en överhängande risk för att den unge skadar sig själv så att man inte kan avvakta med att verkställigheten löses på annat sätt.⁴

En begäran om handräckning får således inte göras rutinmässigt. JO har vid tidigare tillfällen uttryckt det som att anlitan av polis för handräckning bara bör komma i fråga som en ”nödfallsåtgärd”.⁵ Vidare gäller att även om t.ex. en socialnämnd gör bedömningen att förutsättningarna för en begäran om handräckning är uppfyllda, behåller nämnden det övergripande ansvaret för att åtgärderna vidtas på ett lämpligt sätt.⁶

Jag vill även framhålla att Polismyndigheten enbart ska pröva om de formella förutsättningarna för en handräckning är uppfyllda. Det innebär att myndighetens prövning endast kan omfatta uppdragsgivarens behörighet och frågan om huruvida begäran om handräckning är lagligen grundad.

Om det visar sig att den unge efter omhändertagandet är lugn och det inte finns ett behov av Polismyndighetens särskilda befogenheter för att genomföra transporten, bör en företrädare för den som begärt handräckningen ompröva behovet av en sådan åtgärd och, om förutsättningarna för handräckning inte är uppfyllda, återkalla begäran.⁷ Det måste alltså även i de fall handräckning

---

² Artikel 3.1 i bilagan till lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Av 1 § femte stycket LVU följer att vid beslut enligt lagen ska vad som är bäst för den unge vara avgörande.

³ 43 § LVU.

⁴ Se prop. 2016/17:57 s. 77.

⁵ Se JO 1981/82 s. 172, särskilt s. 181.

⁶ Se JO 1989/90 s. 248 och JO 1999/00 s. 270.

⁷ Se JO:s beslut den 3 april 2014, dnr 1537-2013.

begärts finnas en beredskap från den myndighet som vänt sig till Polismyndigheten att återkalla begäran och genomföra transporten på egen hand.

4.2 Beställande myndighets eller nämnds närvaro vid en handräckning

Utredningen visar att det relativt snart efter det att NN hade omhändertagits av en polispatrull uppstod en diskussion mellan Polismyndigheten och socialjouren om huruvida en företrädare för socialnämnden (dvs. personal från socialtjänsten) skulle närvara under transporten. Polismyndigheten gjorde bedömningen att det var lämpligt, medan socialjouren hade uppfattningen att det inte var nödvändigt.

Frågan om beställande myndighets eller nämnds närvaro vid en handräckning är inte uttryckligen reglerad i LVU (jfr SOU 2011:7 s. 393 f. och prop. 2016/17:57 s. 47). Den myndighet eller nämnd som begär handräckning behåller som nämnts ansvaret för den transporterades vård och förutsätts medverka under handräckningen när det finns behov.⁸ Enligt min mening ska behovsbedömningen ske med utgångspunkt i vad som är bäst för den unge. Det finns generellt sett flera faktorer som talar för att det är bäst för barnet att företrädare för en socialnämnd närvarar vid en transport. Förutom att de kan bidra med kunskap om den unges vårdbehov, kan deras närvaro också göra situationen mindre dramatisk för den unge. Vidare blir det enklare att göra en bedömning om begäran om handräckning ska återtas och att socialtjänsten själv utför transporten om det skulle visa sig att det inte finns ett behov av polisens särskilda befogenheter. Vid bedömningen av om företrädare för socialnämnden ska närvara bör särskilt beaktas den unges ålder, hans eller hennes mående och hur lång sträcka som den unge ska transporteras.

Enligt min mening är det lämpligt att det redan i begäran om handräckning anges om det finns en beredskap för att kunna närvara vid en transport. Om det saknas sådana uppgifter bör Polismyndigheten – på det sätt som skedde vid handräckningen av NN – så snart som möjligt ta upp denna fråga med socialtjänsten.

Det redovisade innebär således enligt min mening att den som begärt en handräckning av Polismyndigheten behöver ha en beredskap för att kunna medverka vid åtgärden, t.ex. genom att närvara vid transporten, när det finns ett behov av det. Jag anser också att, om den begärande myndigheten inte anser sig behöva närvara vid handräckningen, ställningstagandet dokumenteras och motiveras för den verkställande myndigheten.

Avslutningsvis konstaterar jag att i det aktuella fallet har den ansvariga tjänstemannen från socialtjänsten inte dokumenterat vilka skäl som låg bakom

---

⁸ Se prop. 2016/17:57 s. 40.

bedömningen att en företrädare för nämnden inte skulle medverka vid transporten, vilket alltså borde ha skett.

4.3 NN:s vistelse i arrester

I samband med den senaste förändringen av handräckningsbestämmelserna i LVU infördes en möjlighet för Polismyndigheten att ta den unge i förvar om det är nödvändigt för att kunna genomföra transporten. Den som är under 15 år får dock inte tas i förvar.⁹ Av förarbetena till bestämmelserna framgår att med förvar i detta sammanhang avses insättning i arrest eller annan inlåsning. Vidare anges det att eftersom personer under 15 år inte kan tas i förvar får de i stället bli föremål för särskilda transportarrangemang så att det inte uppstår ett behov av att ta den unge i förvar.¹⁰

Jag vill i det här sammanhanget framhålla att JO i samband med inspektioner under 2018 och 2019 uppmärksammat hur bestämmelsen om förvar tillämpats av Polismyndigheten. Det har förekommit att unga personer i behov av vård har varit förvarstagna i polisarrester i flera dygn i väntan på en transport. Av den anledningen har JO uttalat att en polisarrest som regel är en olämplig plats för placering av unga personer som i många fall saknar tidigare erfarenhet av sådana miljöer. Om en ung person över huvud taget ska placeras i en arrest måste en transport påbörjas så snart som möjligt, dock senast dygnet efter det att han eller hon har tagits i förvar.¹¹

Vid handräckningen av NN var hon 13 år gammal och det fanns således inte någon möjlighet att ta henne i förvar. Av utredningen framgår att hon under hela den tid hon var omhändertagen befann sig i sällskap av poliser eller polisanställda. Inledningsvis var hon placerad i en tjänstebil som var parkerad i arrestintaget i Söderhamn. Hon övernattade därefter på ett hotell i Gävle, för att sedan föras till ett uppehållsrum på polisstationen i Gävle. Slutligen gjordes ett matuppehåll i Sundsvall, då NN vistades i ett upplåst förhöringsrum i polisarresten, och ett kortare toalettbesök i Umeå. Det redovisade innebär enligt min bedömning att NN inte vid något tillfälle var tagen i förvar under den tid som hon var omhändertagen av polisen. Polismyndighetens behandling av NN har således varit i enlighet med LVU.

Det bör dock framhållas att även om den unge inte är inlåst och är tillsammans med personal, så är ett arrestintag som regel en olämplig miljö för en yngre person att vistas i. I en arrest tas det regelmässigt in personer som är misstänkta för brott eller personer som är omhändertagna för berusning. Det är inte

---

⁹ 43 c § LVU.

¹⁰ Se prop. 2016/17:57 s. 57 och 58.

¹¹ Se dåvarande JO Cecilia Renfors uttalande efter en inspektion av Polismyndigheten, arresten Borlänge (JO:s dnr O 13-2019).

ovanligt att det uppstår stökiga situationer som gör att miljön kan upplevas som otrygg för en ung person. Av den anledningen bör enligt min bedömning utgångspunkten vara att personer under 15 år inte ska tas in i t.ex. ett förhållningsrum eller något annat rum i en arrest i väntan på en transport. I stället bör den unge placeras i något annat lämpligt utrymme tillsammans med personal. Jag noterar att Polismyndigheten gjort en liknande bedömning när det i myndighetens remissvar har angetts att det inte är önskvärt att personer under 15 år tas in i en arrest.

Som regel är dock en arrest en av de få platser i en polisstation som är bemannad dygnet runt. Jag har förståelse för att det kan uppstå situationer – exempelvis vid låg bemanning nattetid – när det inte finns något alternativ till att en person under 15 år vistas i en arrest. Om det sker måste Polismyndigheten vidta de åtgärder som krävs för att den unge så snart som möjligt ska kunna föras till en lämplig plats utanför arresten.

När det gäller hanteringen av NN kan jag konstatera att hon omhändertogs av en polispatrull kl. 21.05 den 5 juni 2019. Vid kl. 01.32 beslutade stationsbefälet att NN skulle transporteras till ett hotell för vila. I mina ögon framstår det som att Polismyndigheten har hanterat den uppkomna situationen på ett acceptabelt sätt.

4.4 Genomförandet av transporten

När det gäller utförandet av transporten från Gävle till Boden kan jag konstatera att den utfördes av arrestvakter som tjänstgjorde i arresten Sandviken. I denna del noterar jag att arrestvakterna dels var anställda av Polismyndigheten, dels hade genomgått en särskild utbildning för att kunna utföra transporter.

NN var omhändertagen i ca 17 timmar innan transporten av henne till Boden kunde påbörjas med bil. Det är fråga om en lång transport som tog drygt 10 timmar i anspråk. Eftersom transporten avsåg en mycket ung person hade det naturligtvis varit önskvärt om den i stället hade skett med flyg. Såväl socialtjänsten som Polismyndigheten försökte boka flygbiljetter, men av olika skäl lyckades de inte med detta. Det berodde bl.a. på att socialtjänstens kontokort inte fungerade. Att en så enkel sak fallerade hos socialtjänsten tyder på en bristande beredskap för att kunna medverka vid handräckningen, vilket inte är acceptabelt. Jag har mot den bakgrunden ingen invändning mot att Polismyndigheten valde att genomföra transporten med bil.

Slutligen kan jag konstatera att transporten utfördes med en civil polisbil och att arrestvakterna var civilklädda. Det kan bidra till att transporten inte upplevs som lika påfrestande av den unge. Jag kan också konstatera att det gjordes regelbundna transportuppehåll under resan till Boden. Mot bakgrund av dessa uppgifter framstår det i mina ögon som att Polismyndigheten utifrån förutsättningarna har genomfört transporten på ett godtagbart sätt.

4.5 Behovet av god samverkan mellan berörda myndigheter

Det som har kommit fram i det här ärendet visar enligt min mening på behovet av en god samverkan mellan berörda myndigheter vid en handräckning. De inledande diskussionerna om huruvida företrädare för socialnämnden skulle medverka vid transporten och det förhållandet att det inte fanns en förberedelse för att kunna ordna med en flygresa ledde till att transporten fördröjdes. Dessa brister drabbade NN, vilket naturligtvis inte är bra. Händelsen ger emellertid även möjlighet för berörda aktörer att vidta åtgärder för att förebygga att liknande situationer uppstår i framtiden. Jag noterar exempelvis att socialnämnden har aviserat åtgärder för att företrädare för nämnden ska kunna medverka även vid transporter under jourtid.

Jag utgår från att det inte är alltför ovanligt att Polismyndigheten verkställer handräckningar enligt LVU utanför kontorstid. Av den anledningen måste det alltid finnas en beredskap hos den som har begärt handräckningen för att det under hela dygnet kan uppkomma frågor som rör begäran. Det måste även finnas väl utarbetade rutiner för hur berörda tjänstemän ska agera när en handräckningstransport behöver genomföras utanför kontorstid. I detta ingår att det måste vara tydligt att det ska finnas en förberedelse för att en företrädare för nämnden eller myndigheten vid behov ska kunna följa med vid transporten. Vidare kan det rimligen krävas att det också finns en övergripande plan för hur transporten ska gå till och att det finns förutsättningar hos den som begärt handräckning att vid behov boka en resa. För att minska risken för fördröjningar och missförstånd är det lämpligt att Polismyndigheten så snart som möjligt kontaktar den som begärt handräckning om det skulle finnas några oklarheter i dessa delar. En god förberedelse bör kunna leda till att transporten kan inledas så snart som möjligt efter att den unge har omhändertagits.

När det gäller den beställande myndighetens övergripande ansvar för transporterade, kan jag konstatera att JO har uttalat sig om SiS ansvar för att medverka till att handräckningen inte blir mer ingripande än nödvändigt. I detta ligger enligt JO:s mening att SiS bör se till att det finns övernattningsmöjligheter på myndighetens verksamhetsställen. På så sätt kan myndigheten bidra till att t.ex. häkten bara behöver användas för övernattningsfall.¹² Mot den bakgrunden är det positivt att SiS i sitt remissvar har uppgett att myndigheten planerar en kartläggning och översyn av möjligheterna att tillhandahålla platser för olika typer av transportuppehåll. Jag utgår från att denna översyn även kommer att ge SiS ökade möjligheter att bistå med plats för transportuppehåll när det gäller nyintagna personer som på en socialnämnds begäran är på väg till ett särskilt ungdomshem eller LVM-hem.

---

¹² Se JO Thomas Norlings uttalanden efter en inspektion av SiS LVM-hem Gudhemsgården (dnr O 58-2019).

Med dessa synpunkter avslutar jag ärendet.